

УДК 338.001.36.

Н. М. Шмиголь

доктор економічних наук, професор

А. А. Антонюк

кандидат економічних наук, доцент

А. А. Нестеренко

Запорізький національний університет

РОЛЬ І МІСЦЕ АНАЛІЗУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто значення аналізу стану та ефективності використання виробничих запасів для управління ресурсним потенціалом підприємства. Досліджено підходи науковців до ролі та місця аналізу матеріальних ресурсів. Розглянуто організаційні аспекти аналізу виробничих запасів господарюючих суб'єктів. Визначено проблеми, що виникають у процесі управління матеріальними ресурсами, та обґрунтовано перспективи їх вирішення.

Ключові слова: ресурси, виробничі запаси, аналіз, ресурсний потенціал підприємства, управління.

I. Вступ

Необхідною умовою фінансово-господарської діяльності будь-якого підприємства є наявність ресурсного потенціалу.

При цьому надзвичайно важливе значення в складі майна та структурі ресурсів підприємства мають виробничі запаси, які забезпечують постійність, безперервність і ритмічність діяльності господарюючого суб'єкта, а також гарантують його економічну безпеку. Тому аналіз стану та ефективності використання виробничих запасів є важливою функцією та необхідним інструментом діяльності підприємства.

Проблеми аналізу виробничих запасів підприємства досліджували такі науковці та фахівці в галузі економіки, як С. В. Андрос, К. Л. Багрій, М. С. Білик, Ф. Ф. Бутинець, З. В. Герасимчук, В. І. Єфіменко, Н. Б. Кащена, Г. І. Кіндрацька, О. Я. Кобилюх, М. С. Махов, С. З. Мошенський, Є. В. Мних, Т. Г. Одажіу, О. В. Олійник, Т. В. Федченко, О. В. Цуконова, Т. І. Юшко та ін. Отже, враховуючи значний внесок науковців, окремі аспекти та питання аналізу виробничих запасів все ще потребують уточнень і подальшого наукового опрацювання.

II. Постановка завдання

Мета статті – дослідження місця та ролі аналізу виробничих запасів у системі управління ресурсним потенціалом підприємства, а також ідентифікація проблем, які виникають у процесі управління матеріальними ресурсами, та обґрунтування перспектив їх вирішення.

Однією з умов досягнення високих кінцевих результатів від виробничої діяльності підприємства й підвищення її ефективності є постійне продумане формування запасів і вміле управління ними. Прийняття рішень щодо управління матеріальними ресурсами впливає на всю господарську діяльність суб'єкта господарювання: обсяг реалізації (виробництва), величину витрат, прибуток і рентабельність. Тобто для будь-якого суб'єкта господарювання все важливішою функцією стає аналіз забезпечення підприємства матеріальними ресурсами та оцінка ефективності їх витрат.

Аналіз виробничих запасів підприємства має за мету забезпечити ефективне виконання виробничої програми за рахунок зведення до мінімуму матеріальних витрат, зменшення обсягу виробничих запасів, зниження цін на ресурси та підвищення їх якості. Основними завданнями економічного аналізу забезпеченості й використання виробничих запасів підприємства є такі: оцінка реальності планів матеріально-технічного постачання, ступеня їх виконання, впливу на обсяг виробництва продукції, її собівартість та інші показники господарської діяльності; оцінка забезпечення підприємства окремими видами виробничих запасів; оцінка рівня інтенсивності та ефективності використання матеріальних ресурсів; визначення характеру складських запасів, оцінка руху та структури споживання матеріальних ресурсів; систематизація факторів, які зумовили відхилення фактичних показників використання виробничих запасів від планових (прогнозованих); моделювання взаємозв'язків між обсягами випуску продукції та матеріаломісткістю, матеріаловіддачею, ін-

шими факторними показниками; виявлення внутрішньовиробничих резервів економії виробничих запасів і оцінка їх впливу на обсяг діяльності.

Л. Я. Тринька та О. В. Липчанська (Іванчук) вважають, що аналіз виробничих запасів будь-якого суб'єкта господарювання по-

винен здійснюватися в трьох ключових напрямках: аналіз забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами, аналіз використання виробничих запасів і аналіз впливу матеріальних ресурсів на виробничі результати підприємства (рис. 1).

Рис. 1. Основні напрями аналізу виробничих запасів, запропоновані Л. Я. Тринькою та О. В. Липчанською (Іванчук) [1]

Значне місце в організації аналітичної роботи належить визначенню змісту й послідовності окремих її етапів, оскільки результативність аналізу господарської діяльності багато в чому залежить від правильної організації. Тобто для забезпечення ефективності аналітичної роботи її потрібно добре продумати, спланувати й організувати. Тому аналітичний процес доцільно уявити у вигляді певної послідовності однорідних за змістом робіт, які дадуть змогу систематизувати та оптимізувати методіку, зменшити трудомісткість аналітичних процедур і підвищити отриманий ефект.

Сьогодні економічна література пропонує різні підходи щодо визначення кількості та деталізації етапів і напрямів аналізу виробничих запасів підприємства, що вказує на неоднозначність думок науковців. Зокрема, С. Б. Барнгольц і Г. М. Тація [2, с. 107] виокремлюють такі основні напрями аналізу виробничих запасів: аналіз виконання плану постачання матеріалів, аналіз стану матеріалів і аналіз використання матеріалів. Але такий підхід є дещо узагальненим і потребує деталізації.

М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатов і М. Г. Чумаченко [3, с. 405–406] також виділяють три етапи аналізу запасів: аналіз обґрунтованості та ефективності формування портфеля договорів на поставку матеріальних ресурсів; аналіз ефективного використання матеріальних ресурсів; аналіз можливостей мобілізації виявлених резервів

підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів.

С. З. Мошенський та О. В. Олійник вважають, що аналіз матеріальних ресурсів суб'єкта господарювання повинен включати такі аспекти, як аналіз: забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами; обґрунтування оптимальної потреби в матеріальних ресурсах; оцінку ефективності використання матеріальних ресурсів і оцінку впливу ефективності використання матеріальних ресурсів на величину матеріальних витрат і обсяги діяльності [4, с. 335].

На відміну від вищезазначених підходів, Є. В. Мних пропонує дещо іншу модель економічного аналізу забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами та ефективності їх використання, виходячи з дослідження місця та ролі, цілей і напрямів комплексного економічного аналізу, використання матеріалів, оцінки внутрішніх і зовнішніх зв'язків аналізу в управлінні виробничими системами загалом в умовах товарно-сировинного ринку. На думку автора, ця модель містить вісім блоків: аналіз матеріального потоку; аналіз ринку матеріальних ресурсів; аналіз нормативів регулювання ринку матеріальних ресурсів; аналіз індикативного плану; загальний аналіз обсягу й структури матеріальних ресурсів підприємства; аналіз матеріаломісткості продукції; аналіз матеріальних витрат на виробництво; аналіз виробничо-фінансових результатів, які досягають за рахунок раціонального використання матеріальних ресурсів [5, с. 257].

Виходячи з моделі, запропонованої Є. В. Мнихом, сукупність завдань кожного аналітичного блоку може змінюватися зі зміною цілей управління й з виникненням нестандартних ситуацій у діяльності суб'єктів господарювання.

Таким чином, перелік етапів економічного аналізу забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами та ефективності їх використання коливається в межах від трьох до восьми. При цьому специфіка діяльності суб'єкта господарювання в цілому та особливості об'єкта аналітичної оцінки зокрема призводять до розбіжностей у виділеннях окремих етапів аналізу матеріальних оборотних активів підприємства.

Також необхідно зауважити, що в умовах розвитку ринкових відносин з появою конкуренції, нестабільності зовнішнього середовища, інфляцією на підприємствах з'являється необхідність ефективного управління, яке залежить від рівня його інформаційного забезпечення, що надає облікова система. Підприємствам необхідна оперативна інформація, що дає змогу мінімізувати витрати на виробництво й реалізацію продукції, регулювати виробничу діяльність. Тобто виняткова роль інформаційного забезпечення в процесах управління спричинює підвищену увагу до бухгалтерської фінансової звітності як основного джерела інформації про майновий та фінансовий стан підприємства, а

також результати його виробничо-господарської діяльності за звітний період.

З приводу цього П. Й. Атамас зазначає, що наявність інформації про виробничі запаси має велике значення для управління запасами як в технологічному, так і у фінансовому аспектах. З позицій управління фінансами підприємства, запаси – це іммобілізовані засоби, тобто кошти, в певному розумінні вилучені з обороту. Зрозуміло, що без такої вимушеної іммобілізації не обійтись, однак цілком природним є бажання мінімізувати зумовлені цим процесом непрямі втрати, з певною мірою умовності, що кількісно дорівнюють доходу, який можна було б отримати, інвестувавши відповідну суму в будь-який альтернативний проект, наприклад, поклавши гроші в банк під відсотки. Тому за допомогою облікової інформації про виробничі запаси управлінський апарат намагається віднайти “золоту середину”: відсутність надлишку запасів, щоб не відволікати гроші з обігу чи нестачі та не допустити зупинки виробництва [6 с. 194].

Враховуючи цю позицію, очевидно, що для будь-якого суб'єкта господарювання небажаним явищем є як наявність надлишкових виробничих запасів, так і їх нестача. Зокрема, можливі наслідки для підприємства за умови наявності надлишкових виробничих запасів та їх нестачі представлено на рис. 2.

Рис. 2. Наслідки надлишку та нестачі виробничих запасів

Отже, ефективне управління запасами матеріалів та сировини спирається на єдиний принцип: підтримувати їх на мінімально безпечному рівні, тобто такому, що враховує надійність поставок і дає змогу уникнути зайвих витрат на зберігання та ефективне їх використання. При цьому в організації аналізу забезпеченості підприємства виробничими запасами та ефективності їх викорис-

тання надзвичайно важливе місце посідає інформаційне забезпечення.

Усі джерела інформації для аналізу матеріальних ресурсів можна поділити на три ключові групи: планові (для аналізу забезпечення потреби підприємства в матеріальних ресурсах; містять перспективні і поточні плани матеріально-технічного забезпечення специфікаціях, планові калькуляції виробів, а також бізнес-плани), обліково-звітні (для

проведення ретроспективного аналізу матеріальних ресурсів; використовують первинні та звітні документи) та позаоблікові (дані, не передбачені встановленими формами обліку й звітності: договори на постачання сировини та матеріалів, норми та нормативи витрачання матеріальних ресурсів, результати досліджень сировинного ринку, П (С) БО 9 "Запаси"). Тобто інформаційне забезпечення аналізу виробничих запасів підприємства є системою даних і способів їх обробки, що дають змогу виявити реальну діяльність об'єкта, який вивчається, дію чинників, що її визначають, а також можливості реалізації

необхідних управлінських дій. При цьому ефективність результатів економічного аналізу багато в чому визначається обсягом, повнотою й достовірністю економічної інформації. Тому для аналізу забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами та ефективності їх використання спираються не лише на обліково-економічні дані, а й на технічну, технологічну та іншу інформацію.

Таким чином, місце аналізу виробничих запасів у системі управління ресурсним потенціалом підприємства представлено на рис. 3.

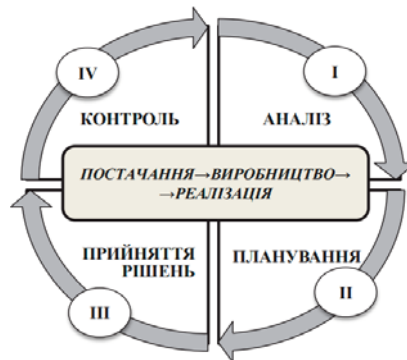

Рис. 3. Місце економічного аналізу виробничих запасів у системі управління ресурсним потенціалом підприємства

IV. Висновки

Отже, аналіз забезпечення підприємства виробничими запасами та ефективності їх використання є важливим інструментом у системі управління ресурсним потенціалом господарюючого суб'єкта, що допомагає досягати високих кінцевих результатів. В управлінні ресурсами підприємства все розпочинається з аналізу та ним завершується. Тому всім суб'єктам господарювання необхідно враховувати важливість і вплив аналізу на перебіг як внутрішньовиробничих процесів підприємства, так і підвищення ефективності його фінансово-господарської діяльності.

Список використаної літератури

1. Экономический анализ хозяйственной деятельности предприятий и объединений / под ред. С. Б. Барнгольц, Г. М. Тацяя. – Москва : Финансы и статистика, 1986. – 407 с.
2. Економічний аналіз : навч. посіб. / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбаток та ін. ; під ред. М. Г. Чумаченка. – 3-тє вид. – Київ : КНЕУ, 2006. – 556 с.
3. Тринька Л. Я. Економічний аналіз : навч.-метод. посіб. / Л. Я. Тринька, О. В. Липчанський (Іванчук). – Київ : Алерта, 2013. – 568 с.
4. Мошенський С. З. Економічний аналіз : підручник / С. З. Мошенський, О. В. Олійник ; за ред. проф. Ф. Ф. Бутенця. – 2-ге вид. і перероб. – Житомир : Рута, 2007. – 704 с.
5. Мних Є. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : підручник / Є. В. Мних. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. – 514 с.
6. Атамас П. Й. Управлінський облік : навч. посіб. / П. Й. Атамас. – вид. 2-ге. – Київ : Центр навчальної літератури, 2009. – 440 с.

Стаття надійшла до редакції 22.09.2015.

Шмыголь Н. Н., Антонюк А. А., Нестеренко А. А. Роль и место анализа производственных запасов в системе управления ресурсного потенциала предприятия

В статье определено значение анализа состояния и эффективности использования производственных запасов для управления ресурсным потенциалом предприятия. Исследованы подходы ученых к роли и места анализа материальных ресурсов. Рассмотрены организационные аспекты анализа производственных запасов хозяйствующих субъектов. Определены проблемы, возникающие в процессе управления материальными ресурсами, и обосновано перспективы их решения.

Ключевые слова: ресурсы, производственные запасы, анализ, ресурсный потенциал предприятия, управление.

Shmygol N., Antoniuk A., Nesterenko A. Analysis of the Role and Place of Inventories the Resource Potential Management System Company

The article defines the importance of the inventory analysis and efficiency for process of resource potential management in the company. Was investigated the existing scientific approaches to the role and place of the material resources analysis. The organizational aspects of the inventory analysis are considered. The authors identified problems encountered in the management of material resources and substantiated prospects for solving them. A necessary condition for financial and economic activity of any enterprise is the availability of the resource potential. In this case is extremely important that in composition and structure of enterprise assets are inventories that provide permanence, continuity and rhythm of activities of the entity, and guarantee its economic security. Therefore, the analysis of condition and efficient use of inventory is an important function and is a necessary tool of the company.

Analysis of the company inventory aims to ensure the effective implementation of the production program through minimizing material costs, reducing inventory, lowering input prices and improving quality. For the purpose, the main tasks of economic analysis provision and use of inventory the company are: assessment of reality of logistics plans, degree of their implementation, impact on the volume of production, its cost and other indicators of economic activity, evaluation of certain types of enterprise software inventory; assessment of the intensity and effectiveness of material resources; determine the nature of inventory, assessment and movement patterns of consumption of material resources; systematization of the factors that led to the deviation of actual inventory indicators of the planned (projected); modeling the relationships between the volumes of production and raw materials, other factor indicators; identify internal reserves of economy of inventory and assessment of their impact on business volume. A significant analytical work in the organization holds the definition of the content and sequence of its separate stages, because the performance business analysis depends largely on good organization. Therefore, it is expedient to provide analytical process as a sequence of similar content of work that will allow systematize and optimize a technique to reduce the complexity and increase the analytical procedures resulting effect.

Key words: resource, inventories, analysis, resource potential of the company, management.